

Izvirni znanstveni članek
UDK 347.447.82:338.48:616-036.22

Vpliv pandemije covid-19 na pogodbe o paketnih potovanjih

KARMEN LUTMAN
doktorica pravnih znanosti
docentka za civilno in gospodarsko pravo
na Pravni fakulteti
Univerze v Ljubljani

1. Uvod

Leto 2020 se bo v zgodovino zapisalo kot leto, v katerem je bilo človeštvo postavljeno pred novo preizkušnjo – pandemijo koronavirusne bolezni. Leto, v katerem se je javno življenje skoraj ustavilo, ko se je pretežni del vsakodnevnih aktivnosti preselil na splet in ko so naši domovi postali precej več kot prostor za počitek ter sprostitev. Dokler ne bo na voljo cepivo, lahko pandemijo (bolj ali manj učinkovito) obvladujemo le z upoštevanjem strogih preventivnih ukrepov, vključno s socialno abstinenco – ali kot je zapisal italijanski pisatelj Paolo Giordano, je dotlej »naše edino razpoložljivo cepivo rahlo zoprna oblika previdnosti«.¹

Turizem velja za eno tistih panog, ki jih je pandemija koronavirusa najbolj prizadela. Letovišča so pretežni del leta ostala prazna, turistična sezona za prihodnje leto pa je prav tako negotova. Zaradi množičnih odpovedi potovanj so se ponudniki turističnih storitev znašli v nezavidljivem položaju, saj je zakonodaja na tem področju praviloma precej naklonjena potnikom. Cilj tega prispevka je prikazati, kako je pandemija vplivala na pogodbe o paketnih potovanjih,² ki so na ravni Evropske unije urejene z Direktivo o paketnih potovanjih in povezanih potovalnih aranžmajih.³ Prispevek obravnava pravice potnikov in organizatorjev potovanj v izrednih razmerah, pri analizi posameznih položajev pa so upoštevane tudi različne faze pandemije.

¹ Giordano, str. 22.

² Za širši pregled vpliva pandemije na turistične in prevozne pogodbe glej Lutman, str. 151–181.

³ Direktiva (EU) 2015/2302 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. novembra 2015 o paketnih potovanjih in povezanih potovalnih aranžmajih, spremembi Uredbe (ES) št. 2006/2004 in Direktive 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 90/314/EGS, UL L 326, 11. 12. 2015.

2. Turistično pravo: pravni okvir

2.1. Izhodišča

Turistično pravo je razvejana in dinamična pravna panoga, ki zadeva številna področja javnega in zasebnega prava. V Sloveniji je znaten del turističnega prava pravna regulacija turistične dejavnosti, tj. dejavnosti nudenja storitev za turiste, ki vključuje storitve prenočevanja, prehrane, zabave, rekreacije in podobnih storitev za prosti čas. Temeljni pravni akt, ki ureja načrtovanje turizma in izvajanje turistične dejavnosti, je Zakon o spodbujanju razvoja turizma (ZSRT-1).⁴ Posebej je urejeno opravljanje gostinske dejavnosti, ki obsega pripravo in strežbo jedi in pijač ter nastanitve gostov, in sicer v Zakonu o gostinstvu (ZGos).⁵ Pravni okvir za turistično dejavnost kmetij najdemo v Uredbi o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji.⁶ V veljavi so tudi številni pravilniki, ki podrobneje urejajo izvedbene vidike posameznih turističnih dejavnosti.⁷

Pomemben je tudi civilnopravni vidik turističnega prava, zlasti pogodbeno pravo, ki mu je namenjen ta prispevek. Potniki in izvajalci turistične dejavnosti (na primer organizatorji potovanj, izvajalci posameznih turističnih storitev) med seboj stopajo v različna pogodbeno razmerja, zato je pogodbeno turistično pravo pomemben del te pravne panoge. Obligacijski zakonik⁸ (v nadaljevanju OZ) ureja tri tipe turističnih pogodb: pogodbo o organiziranju potovanja (883. do 903. člen OZ) med potnikom in organizatorjem potovanja, katere pomen je sicer od prenosa Direktive EU o paketnih potovanjih v Zakon o varstvu potrošnikov⁹ (v nadaljevanju: ZVPot) znatno okrnjen; posredniško pogodbo o potovanju (904. do 908. člen OZ), ki jo sklepata potnik in turistični posrednik; in pogodbo o najetju gostinskih zmogljivosti med turistično agencijo in ponudnikom gostinskih storitev – t. i. alotmajske pogodbo (909. do 920. člen OZ). Odškodninska odgovornost gostinca za stvari, ki jih s seboj prinesejo gostje, je urejena posebej, in sicer v določbah o gostinski hrambi (741. do 746. člen OZ). To materijo

⁴ Uradni list RS, št. 13/18.

⁵ Uradni list RS, št. 93/07.

⁶ Uradni list RS, št. 57/15 in 36/18.

⁷ Pravilnik o minimalnih tehničnih pogojih in o obsegu storitev za opravljanje gostinske dejavnosti (Uradni list RS, št. 35/17), Pravilnik o merilih za določitev obratovalnega časa gostinskih obratov in kmetij, na katerih se opravlja gostinska dejavnost (Uradni list RS, št. 78/99, 107/00, 30/06 in 93/07), Pravilnik o kategorizaciji nastanitvenih obratov (Uradni list RS, št. 22/18 in 5/19), Pravilnik o registru nastanitvenih obratov (Uradni list RS, št. 70/16), Pravilnik o načinu vpisa sobodajalcev v Poslovni register Slovenije (Uradni list RS, št. 112/07), Pravilnik o podelitvi licence za opravljanje dejavnosti organiziranja in dejavnosti prodaje turističnih paketov (Uradni list RS, št. 39/18).

⁸ Uradni list RS, št. 97/07, 64/16 in 20/18.

⁹ Uradni list RS, št. 98/04, 114/06, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17, 31/18.

ureja Pariška konvencija o odgovornosti hotelirjev za stvari njihovih gostov iz leta 1964,¹⁰ ki jo je podpisala in ratificirala tudi Slovenija. ZVPot po vzoru evropske zakonodaje – Direktive o paketnih potovanjih in Direktive o časovnem zakupu¹¹ – posebej ureja pogodbo o paketnem potovanju in povezanih potovalnih aranžmajih (57. do 58.č člen ZVPot) in pogodbo o časovnem zakupu, dolgoročnem počitniškem proizvodu, nadaljnji prodaji in zamenjavi (59. do 60.g člen ZVPot). Omeniti velja tudi Posebne uzanice v gostinstvu (PGU),¹² ki določajo poslovne običaje v poslih gostinske dejavnosti in se uporabljajo, če so jih stranke predvidele v pogodbi ali če iz okoliščin izhaja, da so to hotele (glej 1. uzanco PGU).

Če posamezna vrsta turistične pogodbe zakonsko ni posebej urejena, se zanjo – poleg splošnega pogodbenega prava in določb konkretne pogodbe – uporabijo zakonske določbe tiste vrste pogodbe (ali več pogodb), ki je konkretnemu pogodbenemu razmerju najbližje (na primer kupoprodajna pogodba, najemna pogodba, podjemna pogodba). Pri tem je vselej treba ugotoviti, ali gre za pogodbeno razmerje med dvema potrošnikoma (C2C), podjetjema (B2B) ali med potrošnikom in podjetjem (B2C), saj bo le v slednjem primeru prišla v poštev uporaba ZVPot. Izjema velja za pogodbo o paketnem potovanju, ki se – kljub temu da je urejena v ZVPot – uporablja za širši krog naslovnikov, namreč za vse »potnike«, ki sklepajo pogodbe o paketnih potovanjih za zasebne namene ali v okviru poklicne dejavnosti (kar je sicer redko).¹³ Ne gre jih torej enačiti s pojmom potrošnika v smislu Direktive (EU) št. 2011/83 o pravicah potrošnikov,¹⁴ saj se ta nanaša le na osebe, ki delujejo za zasebne namene.¹⁵ Pojem potnika¹⁶ je torej širši od klasične definicije potrošnika v smislu prava EU.¹⁷

¹⁰ Konvencijo je sprejel Svet Evrope in je stopila v veljavo 15. 2. 1967. Slovenija jo je ratificirala leta 1992, leto zatem pa je stopila v veljavo tudi pri nas. Besedilo konvencije je dostopno na: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006b648>> (15. 11. 2020).

¹¹ Direktiva 2008/122/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. januarja 2009 o varstvu potrošnikov v zvezi z nekaterimi vidiki pogodb časovnega zakupa, dolgoročnih počitniških proizvodov, nadaljnje prodaje in zamenjave, UL L 33, 3. 2. 2009.

¹² Uradni list RS, št. 22/95.

¹³ V skladu s šestim odstavkom 3. člena Direktive o paketnih potovanjih je potnik vsaka oseba, ki skuša skleniti pogodbo ali je upravičena do potovanja na podlagi pogodbe, sklenjene v okviru področja uporabe te direktive. Glej tudi: Franceschelli, Torres, Article 3 v: Torres in dr., str. 125 in nasl.

¹⁴ Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta, UL L 304, 22. 11. 2011.

¹⁵ Prvi odstavek 2. člena Direktive o pravicah potrošnikov.

¹⁶ ZVPot sicer pri pogodbi o paketnih potovanjih namesto termina »potnik« uporabljata termin »potrošnik«, vendar je treba slednjega razumeti v smislu Direktive o paketnih potovanjih, torej širše.

¹⁷ Glej tudi: Bech Serrat, str. 362 in 363.

Turizem spada med tista področja, na katerih ima Evropska unija dopolnilno pristojnost (*supporting competence*), tj. pristojnost dopolnjevati, podpirati in usklajevati delovanje držav članic.¹⁸ Kot izhaja iz 195. člena PDEU, je vloga Unije, da zagotavlja konkurenčnost evropskih podjetij v turističnem sektorju, predvsem s spodbujanjem primerne okolja za razvoj turističnih podjetij in sodelovanja držav članic na tem področju, zlasti z izmenjavo dobrih praks. Pogosto je turistična dejavnost predmet regulative tudi na drugih področjih, ki jih zadeva in na katerih ima Unija večjo pristojnost. Tako je denimo Sodišče EU v seriji svojih odločb¹⁹ pojasnilo, da dejavnost turističnih vodnikov uživa zaščito v okviru prostega pretoka storitev.²⁰ Nadalje je Unija v okviru prava varstva potrošnikov do zdaj sprejela dve direktivi s področja turizma – Direktivo o paketnih potovanjih in Direktivo o časovnem zakupu, ki sta bili preneseni v slovenski pravni red z ZVPot. Za spremljanje statistike dejavnosti Unije (prvi odstavek 33. člena PDEU) je ta za področje turizma sprejela Uredbo o evropski statistiki turizma.²¹

Čeprav je pandemija koronavirusne bolezni turistični panogi prizadejala velik udarec (pa tudi zato), ima Evropska komisija v pripravi načrt za razvoj turizma do leta 2050 (*European Agenda for Tourism 2050*). Kot odraz težnje po trajnostnem razvoju je eden njenih glavnih ciljev razvoj okolju prijaznejšega, t. i. »zelenega« turizma. Evropska komisija tudi poudarja potrebo po »varni turistični izkušnji«, k čemur so pomembno prispevale tudi trenutne razmere. Med drugim načrt obravnava tudi nove izzive, ki jih prinašajo podatki kot gonilna in podpora sila turistične dejavnosti.²² Jasno je torej, da se bo moral turizem prilagoditi času, v katerem živimo, in upoštevati razvojni napredek družbe, predvsem pa tudi izkušnjo, ki jo je človeštvu prinesla pandemija koronavirusne bolezni.

2.2. Slovenska interventna zakonodaja

Kljub zakonodajni aktivnosti Unije na področju turističnega pogodbenega prava ta do zdaj²³ ni sprejela (zavezujočih) pravnih aktov, ki bi za čas izrednih razmer tista vprašanja, ki so se v krizi izkazala za problematična, uredila drugače in jih prilagodila trenutnim razmeram. Če je zakonodaja že pred krizo veljala za potnikom precej naklonjeno, so se določene zahteve (zlasti

¹⁸ Člen 6 Pogodbe o delovanju Evropske unije, UL C 326, 26. 10. 2012 (v nadaljevanju PDEU).

¹⁹ Sodbe SEU v zadevah C-154/89, *Komisija proti Franciji*, z dne 26. 2. 1991, C-180/89, *Komisija proti Italiji*, z dne 26. 2. 1991, C-198/89, *Komisija proti Grčiji*, z dne 26. 2. 1991, in C-375/92, *Komisija proti Španiji*, z dne 22. 3. 1994.

²⁰ Garben, Article 195 TFEU v: Kellerbauer in dr., str. 1555.

²¹ Uredba (EU) št. 692/2011 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. julija 2011 o evropski statistiki turizma in razveljavitvi Direktive Sveta 95/57/ES, UL L 192, 22. 7. 2011.

²² Glej: <https://ec.europa.eu/growth/content/register-european-tourism-convention-thematic-workshops_en> (25. 11. 2020).

²³ Prispevek temelji na stanju do 25. 11. 2020.

kratki roki za vračilo denarja v primeru odpovedi prevozov ali potovanj) zaradi množičnih odpovedi ponekod izkazale za nevzdržne. Zato so nekatere države članice, vključno s Slovenijo, sprejele interventne zakone, ki (začasno) spreminjajo nacionalno ureditev na področju turističnega prava, predvsem paketnih potovanj in različnih vrst prevozov.

Podobno kot Svetovna turistična organizacija (UNWTO),²⁴ ki je septembra sprejela Priporočila za pomoč čezmejnimi popotnikom v izrednih razmerah,²⁵ so bile tudi na ravni EU sprejete nekatere – nezavezujoče – smernice in priporočila. Tako je Generalni direktorat za pravosodje in potrošnike Evropske komisije v svojem pismu z dne 19. 3. 2020²⁶ potnikom svetoval, naj v primeru odpovedi paketnih potovanj zaradi pandemije namesto zahtevka za vračilo denarja razmislijo o možnosti restitucije v obliki vavčerja, če jim ga je organizator potovanja ponudil. To priporočilo ni zavezujoče, zato imajo potniki v takem primeru vselej pravico zahtevati vračilo denarja. To izhaja tudi iz priporočila Evropske komisije iz maja 2020 glede vrednotnic (vavčerjev), če so ponujene potnikom namesto vračila denarja.²⁷ Priporočilo se nanaša na pravice potnikov v uredbah EU o prevozu potnikov v cestnem, železniškem, pomorskem in letalskem prometu²⁸ ter v Direktivi o paketnih potovanjih. Komisija je v tem priporočilu izpostavila, da so prepovedane vse nepošteno poslovne prakse, ki bi potnikom odvzele pravico do povračila denarja v skladu z omenjeno sekundarno zakonodajo EU. Čeprav razlagalne smernice in priporočila niso zavezujoč pravni vir, je iz njih mogoče razbrati jasno sporočilo, da je treba tudi v teh kriznih časih spoštovati pravice potnikov.

²⁴ Svetovna turistična organizacija je agencija Organizacije združenih narodov s sedežem v Madridu. Deluje kot svetovalno telo in oblikuje smernice za razvoj turizma v državah članicah ter zbira statistične podatke o trendih v turizmu. Med njenimi članicami je tudi Slovenija. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Svetovna_turisti%C4%8Dna_organizacija (25. 11. 2020).

²⁵ Besedilo Priporočil dostopno na: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-10/Recommendations-for-the-assistance-to-international-tourists-in-emergency-situations-En.pdf> (25. 11. 2020).

²⁶ Information on the Package Travel Directive in Connection with the Covid-19, 19. 3. 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/coronavirus_info_ptd_19.3.2020.pdf (25. 11. 2020).

²⁷ Priporočilo Komisije (EU) 2020/648 z dne 13. maja 2020 o dobropisih, ki se ponudijo potnikom kot druga možnost namesto povračila za odpovedana paketna potovanja in prevozne storitve v zvezi s pandemijo COVID-19, UL L 151, 14. 5. 2020. Vavčerji naj bodo ustrezno zaščiteni pred insolventnostjo organizatorjev potovanj, veljajo naj najmanj 12 mesecev, po preteku njihovega trajanja naj se vrednost vavčerja, če ta ni bil unovčen, najpozneje v 14 dneh vrne potrošniku. Komisija prav tako svetuje, naj organizatorji premislijo o obravnavi potrošnikove zahteve za vračilo denarja pred iztekom veljavnosti vavčerja, če je ta daljša od 12 mesecev. Nadalje naj bi bili vavčerji prenosljivi brez dodatnih stroškov, na voljo naj bi bili za vse turistične pakete pri ponudniku paketnih potovanj pod enakimi ali spremenjenimi pogoji, kot jih je predvideval turistični paket, za katerega je bil izdan vavčer. Več glej: Priporočilo Komisije (EU) 2020/648, str. 5 in 6.

²⁸ Uredba (ES) št. 261/2004 o določitvi skupnih pravil glede odškodnine in pomoči potnikom v primerih zavrnitve vkrcanja, odpovedi ali velike zamude letov, UL L 46, 17. 2. 2004, Uredba (ES) št. 1371/2007 o pravicah in obveznostih potnikov v železniškem prometu, UL L 315, 3. 12. 2007, Uredba (EU) št. 1177/2010 o pravicah potnikov med potovanjem po morju in celinskih plovih poteh, UL L 334, 17. 12. 2010, Uredba (EU) št. 181/2011 o pravicah potnikov v avtobusnem prevozu, UL L 55, 28. 2. 2011.

Kljub temu so nekatere evropske države potnikovo pravico do povračila denarja v primeru odpovedi paketnih potovanj z interventnimi zakoni omejile in možnost izbire med povračilom denarja ter izdajo vrednotnice prepustile organizatorjem potovanj.²⁹ Ti lahko po interventnih zakonih nekaterih držav članic potrošnikom namesto vračila denarja ponudijo vavčerje ali kombinacijo delnega vračila in vavčerja. Tako želijo države ublažiti težak položaj potovalnih agencij, ki prejete zneske plačil pogosto vnaprej posredujejo izvajalcem turističnih storitev, ter zagotoviti njihovo kratkoročno kreditiranje s strani potrošnikov, vendar taka ureditev pomeni poseg v potrošnikovo pravico do vračila denarja, kot jo zagotavlja Direktiva o paketnih potovanjih.³⁰ Evropska komisija je zato julija zoper deset držav članic, med katerimi ni Slovenije, začela postopek zaradi kršitve prava EU, med drugim tudi zaradi nespoštovanja potrošnikove pravice do vračila denarja v primeru odpovedi paketnih potovanj.³¹

Tudi Slovenija je zaradi pandemije začasno spremenila pravno ureditev paketnih potovanj, in sicer s Prvim protikoronskim zakonom.³² Organizatorjem potovanj je omogočila, da veljavno izpolnijo svojo obveznost vračila vseh plačil v primeru odpovedi potovanja zaradi izrednih razmer, če potrošniku izdajo vrednotnico v višini vseh plačil (prvi odstavek 101.a člena ZIUZEOP-A). A to je mogoče le, če se potrošnik s tem strinja. V nasprotnem primeru lahko zahteva vračilo denarja, kot to velja po Direktivi o paketnih potovanjih. Sprememba, ki jo je prinesla interventna zakonodaja, je tudi občutno podaljšanje roka za vračilo denarja (če se potrošnik ne strinja z izdajo vrednotnice), in sicer s 14 dni od odstopa od pogodbe na 12 mesecev od razglasitve prenehanja epidemije. Več o vsebini interventne zakonodaje na področju paketnih potovanj sledi v nadaljevanju prispevka, a velja izpostaviti, da je slovenski zakonodajalec s tem znižal raven zaščite, ki jo potniki uživajo na podlagi Direktive o paketnih potovanjih kot sredstva maksimalne harmonizacije,³³ pri čemer se odpira vprašanje dopustnosti takega ravnanja.

3. Pogodbe o paketnih potovanjih

Kot omenjeno, so pogodbe o paketnih potovanjih v pravu EU urejene z Direktivo 2015/2302 o paketnih potovanjih in povezanih potovalnih aranžmajih, ki je bila v slovenski pravni red

²⁹ Tako na primer Italija, Češka in Hrvaška, ki so potovalnim agencijam za odpovedana potovanja z interventno zakonodajo dopustile izdajo vavčerjev.

³⁰ Glej četrti odstavek 12. člena Direktive o paketnih potovanjih. Tako tudi: Wukoschitz, Article 3 v: Torres in dr., str. 198.

³¹ To so Češka, Ciper, Grčija, Francija, Italija, Hrvaška, Litva, Poljska, Portugalska in Slovaška. Več na: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_20_1212> (25. 11. 2020).

³² Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitve njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP-A), Uradni list RS, št. 61/2020.

³³ Člen 4 Direktive o paketnih potovanjih. Podrobneje glej: Garcia Saura, Article 4 v: Torres in dr., str. 207 in nasl.

prenesena z ZVPot. Direktiva se uporablja le za razmerja med potniki in organizatorji potovanj, medtem ko so razmerja med organizatorji potovanj in izvajalci turističnih storitev (hotelirji, gostinci ipd.) urejena z nacionalnim pravom.³⁴ Kot omenjeno, naslovniki pravic po Direktivi o paketnih potovanjih niso zgolj potrošniki, temveč vsi potniki, tj. osebe, ki skušajo skleniti pogodbo ali so upravičene do potovanja na podlagi pogodbe o paketnih potovanjih ali povezanih potovalnih aranžmajih (6. točka 3. člena Direktive o paketnih potovanjih). Čeprav ZVPot v delu, ki implementira Direktivo v naš pravni red, uporablja izraz »potrošnik«, ga je treba razlagati široko, tako da zajema potnike v smislu Direktive. V prispevku obravnavana vprašanja se nanašajo le na pogodbe o paketnih potovanjih, za povezane potovalne aranžmaje³⁵ se uporabljajo splošna pravila pogodbenega prava. Posebna ureditev namreč za slednje velja le glede dolžnosti informiranja in položajev insolventnosti.

3.1. Pandemija kot »neizogibna in izredna okoliščina«

Predhodnica Direktive 2015/2302 se je na področju paketnih potovanj sklicevala na pojem višje sile, nova direktiva o paketnih potovanjih pa je uvedla pojem »neizogibnih in izrednih okoliščin« ter se s tem približala Uredbi (EU) 261/2004 o pravicah potnikov v letalskem prometu, ki razbremenitev odškodninske odgovornosti prevoznika veže na nastanek izrednih in neizogibnih okoliščin. Izredne razmere so v ZVPot po vzoru Direktive opredeljene kot »okoliščine, na katere stranka, ki se na njih sklicuje, ne more vplivati in katerih posledice bi bile kljub sprejetju vseh razumnih ukrepov neizbežne« (6. točka prvega odstavka 57.b člena ZVPot). Pod pojem izrednih okoliščin je mogoče uvrstiti tudi razloge, ki izhajajo iz sfere pogodbenih strank, če jih ni bilo mogoče predvideti in preprečiti (na primer stavka v prevoznem podjetju), česar pa pojem višje sile ni obsegal, saj se nanaša le na dogodke, ki so zunaj sfere pogodbenih strank.³⁶

Direktiva 2015/2302 v preambuli primeroma navaja razmere, ki jih je mogoče šteti za izredne, in sicer vojne, druge resne varnostne težave, kot so terorizem, znatno tveganje za zdravje ljudi, kot je izbruh resne bolezni v kraju potovanja, ali naravne nesreče, kot so poplave, potresi ali vremenske razmere, ki onemogočajo varno potovanje v kraj, določen v pogodbi o paketnem potovanju.³⁷ V zvezi s pandemijo koronavirusne bolezni je mogoče kot »neizogibne in izredne

³⁴ V slovenskem pravu so denimo taka pravila na področju zagotavljanja gostinskih storitev določbe 909. do 920. člena OZ o pogodbi o najetju gostinskih zmogljivosti (alotmajska pogodba).

³⁵ Povezan potovalni aranžma obsega vsaj dve različni vrsti potovalnih storitev, kupljeni za namene istega potovanja ali počitnic, ki ne štejejo za turistični paket. Za podrobnejšo opredelitev povezanega potovalnega aranžmaja glej 57.a člen ZVPot.

³⁶ Bergmann, Blankenburg, str. 3680; Tonner, str. 2783.

³⁷ Uvodna izjava 31 Direktive 2015/2302.

okolščine« šteti tako tveganje okužbe s koronavirusom kot tudi javnopravne ukrepe omejevanja javnega življenja, vključno s prepovedjo gibanja in prepovedjo izvajanja turističnih storitev.³⁸ Kar zadeva tveganje okužbe, je covid-19, upoštevajoč kombinacijo izjemne nalezljivosti in resnosti možnih zapletov, gotovo mogoče šteti za bolezen, ki pomeni znatno tveganje za zdravje ljudi,³⁹ pri čemer je opredelitev izrednih razmer odvisna od okoliščin konkretnega primera, zlasti destinacije in termina potovanja.

3.2. Vpliv neizogibnih in izrednih okoliščin na pogodbo o paketnem potovanju

Neizogibne in izredne okoliščine lahko na več načinov vplivajo na pogodbeno razmerje med potnikom in organizatorjem potovanja. Prvič, če so bile vzrok za to, da organizator potovanja pogodbenih obveznosti ni izpolnil tako, kot je bilo dogovorjeno, so lahko razlog za izključitev njegove (pogodbene) odškodninske odgovornosti. Čeprav je ta sicer potniku odgovoren za škodo, ki mu nastane zato, ker potovalne storitve niso izvedene v skladu s pogodbo o paketnem potovanju, je te obveznosti prost, če dokaže, da je neskladnost posledica neizogibnih in izrednih okoliščin (dvanajsti odstavek 57.e člena ZVPot). Drugič, če zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin povratek potnika s potovanja ni mogoč, je organizator potovanja dolžan kriti stroške njegove nastanitve v trajanju do treh dni (drugi odstavek 57.f člena ZVPot). Tretjič, izredne razmere so utemeljen razlog za odstop od pogodbe – tako s strani potnika kot organizatorja potovanja. Če se pred začetkom potovanja v kraju potovanja ali v neposredni bližini pojavijo neizogibne in izredne okoliščine, ki bistveno vplivajo na izvedbo turističnega paketa, ali neizogibne in izredne okoliščine, ki bistveno vplivajo na prevoz potnika v kraj potovanja, lahko potnik odstopi od pogodbe brez obveznosti plačila odstopnine in je hkrati upravičen do povračila vseh plačil (šesti odstavek 57.f člena ZVPot). Tudi sicer lahko potnik kadarkoli pred začetkom turističnega paketa odstopi od pogodbe, vendar lahko organizator v zameno zahteva plačilo odstopnine (prvi in drugi odstavek 57.f člena ZVPot).⁴⁰ Tudi organizator potovanja lahko odstopi od pogodbe, če zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin ne more izpolniti pogodbe o paketnem potovanju (člen 57.g ZVPot). V tem primeru ima pravico do odstopa brez obveznosti plačila odškodnine, mora pa brez nepotrebne odlašanja pred začetkom turističnega paketa potrošnika o odstopu obvestiti in mu vrniti vsa opravljena plačila. Obstoj nepreprečljivih, nepredvidljivih in neizogibnih okoliščin, ki so nastale po sklenitvi pogodbe, je tudi sicer podlaga za razbremenitev pogodbene odškodninske odgovornosti po 240. členu OZ, pri čemer je treba specialno določbo o razbremenitvi odškodninske odgovornosti pri paketnih potovanjih razlagati evroavtonomno.

³⁸ Wukoschitz, Article 3 v: Torres in dr., str. 195.

³⁹ Tako tudi: Weller, Lieberknecht, str. 1021.

⁴⁰ Če odstopnina ni določena s pogodbo, se izračuna tako, da se od skupne cene turističnega paketa odštejejo prihranki stroškov in prihodki iz nadomestne uporabe potovalnih storitev.

Velja omeniti, da Direktiva o paketnih potovanjih določa različne pogoje za odstop zaradi izrednih razmer za potnika in organizatorja potovanja. Medtem ko se za potnikov odstop od pogodbe zahteva, da izredne razmere obstajajo v kraju potovanja, njegovi neposredni bližini ali bi te bistveno vplivale na prevoz potnika do ciljne destinacije, za odstop od pogodbe s strani organizatorja potovanja zadošča, da zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin – kjerkoli so – pogodbe ne more izpolniti.⁴¹

3.3. Potnikov odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer⁴²

3.3.1. Splošno

Kot omenjeno, lahko potnik zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin odstopi od pogodbe brez obveznosti plačila odstopnine, organizator potovanja pa mu je zavezan brez nepotrebne- ga odlašanja, vendar najpozneje v roku 14 dni od odstopa od pogodbe, vrniti vsa opravljena plačila (šesti in osmi odstavek 57.f člena ZVPot). Z interventno zakonodajo je bil ta rok v Sloveniji podaljšan na 12 mesecev od razglasitve prenehanja epidemije (glej peti odstavek 101.a člena ZIUZEOP).⁴³ Ker je Direktiva o paketnih potovanjih sredstvo maksimalne harmonizacije, je s tem slovenski zakonodajalec posegel v pravico, ki jo potnikom zagotavlja pravo EU. Čeprav se lahko strinjamo, da bi bil štirinajstdnevni rok za vračilo denarja v danih razmerah nesorazmerno breme za organizatorje potovanj, še zlasti zato, ker so ti praviloma odvisni od vračila vnaprej plačanih zneskov izvajalcem storitev (prevoznikov, hotelirjev ipd.), je dopustnost takega podaljšanja roka vprašljiva. Prav tako ni jasno, kako na tek tega roka vpliva okoliščina, da je bila epidemija 18. 10. 2020 vnovič razglašena.⁴⁴

Kot pojasnjuje teorija, je odstop od pogodbe zaradi izrednih okoliščin pri paketnih potovanjih posebej urejen primer spremenjenih okoliščin (*rebus sic stantibus*)⁴⁵ in je v tem smislu *lex specialis* v razmerju do splošne ureditve razveze ali spremembe pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin v 112. do 115. členu OZ. Za preostale primere spremenjenih okoliščin, ki jih pojem neizogibnih in izrednih okoliščin pri paketnih potovanjih ne obsega, se uporabljajo splošne določbe spremenjenih okoliščin, pri katerih se mehanizem prenehanja pogodbe razlikuje od

⁴¹ Tako tudi: Wukoschitz, Article 3 v: Torres in dr., str. 193.

⁴² Predhodna različica tega poglavja je bila objavljena v članku Lutman, str. 161–170.

⁴³ Prenehanje epidemije je bilo v Sloveniji prvič razglašeno 14. 5. 2020 z Odlokom o preklicu epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19), Uradni list RS, št. 68/20.

⁴⁴ Odlok o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni COVID-19 na območju Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 146/20.

⁴⁵ Teichmann, § 651j v: Jauerling, r. št. 1.

odstopa kot opcijske oblikovalne pravice (zadošča enostranska izjava nasprotni stranki), saj ureditev predvideva sodno intervencijo.⁴⁶

Odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer je mogoč le pred začetkom potovanja.⁴⁷ Na potovanju lahko potnik odstopi od pogodbe (»razrde« pogodbo) brez odstopnine le, če organizator potovanja ne zagotavlja potovalnih storitev v skladu s pogodbo in teh neskladnosti ne odpravi v razumnem roku (podrobneje glej 57.e člen ZVPot). V tem primeru ima potnik pravico zahtevati sorazmerno znižanje cene ter povrnitev škode, pri čemer do odškodnine ni upravičen, če organizator potovanja dokaže, da je neskladnost posledica neizogibnih in izrednih okoliščin.

3.3.2. *Pravica potnika do odstopa zaradi izrednih razmer v različnih obdobjih pandemije koronavirusne bolezni*

Pandemijo koronavirusne bolezni lahko z vidika slovenskega potnika za potrebe tega prispevka razvrstimo v več faz. V zgodnjo, prvo fazo je mogoče uvrstiti obdobje izbruha koronavirusa na Kitajskem, ko za potovanje iz držav članic EU po večjem delu sveta ni bilo posebnih omejitev. V drugi fazi se je virus začel množično širiti po Evropi, sprva v Italiji, kar je marsikoga odvrnilo od potovanj v to državo. V tem obdobju formalnih omejitev gibanja še ni bilo, pri čemer je bil ponekod obvezen ukrep samoizolacije za tiste, ki so se vračali z okuženih območij v Italiji. V tretjo fazo lahko uvrstimo pojav koronavirusa v Sloveniji in v številnih drugih evropskih državah. V tem obdobju državne meje še niso bile zaprte, javni promet je (razen Italije, ki je v nekaterih pokrajinah omejila gibanje in ustavila javno življenje) potekal brez posebnih omejitev, začele pa so se pojavljati posamezne kontrole na državnih mejah in letališčih (merjenje telesne temperature ipd.). Kot četrto fazo lahko štejemo razglasitev pandemije s strani Mednarodne zdravstvene organizacije 11. 3. 2020, ki so ji z razglasitvijo epidemije sledile številne države v EU in po svetu, vključno s Slovenijo, ki je epidemijo razglasila 12. 3., ter uvedbo strogih javnopравnih ukrepov, vključno z zaprtjem meja, omejitvami potovanj, ustavitvijo javnega življenja in prepovedjo oziroma omejitvijo javnega prevoza v večini evropskih držav. V tem obdobju so tudi Združene države Amerike državljanom EU prepovedale vstop v državo. Kot peto fazo lahko v grobem označimo obdobje, ki je sledilo ukinitvi javnopравnih omejitev, povezanih s t. i. »prvim valom epidemije«, in razglasitvi prenehanja epidemije v posameznih državah. Šesto fazo lahko imenujemo kot »vmesna faza«, ko se je število okužb v Evropi spet začelo povečevati in so države, vključno s Slovenijo, uvedle sezname »rdečih, rumenih in zelenih« držav, od česar so bile odvisne določene javnopравne omejitve (zlasti obvezna večdnevna karantena za državljane RS, ki so se v Slovenijo vračali iz držav na rdečem seznamu).

⁴⁶ Glej tudi: Možina, str. 194.

⁴⁷ Glej tudi: Führic, str. 1208.

Med pripravo tega prispevka je na vrhuncu t. i. »drugi val epidemije«, ukrepi pa so v Sloveniji podobni tistim iz četrte faze. Zdi se torej, da se bodo navedene faze v prihodnje ponavljale po ustaljenem ciklu vse do dostopnosti cepiva oziroma do zadostne precepljenosti. A gotovo bo za vsako poznejšo fazo epidemije težje dokazati, da gre za okoliščine, ki so bile za potnika ali organizatorja potovanja ob sklepanju pogodbe nepredvidljive. Zato je še toliko pomembneje jasno opredeliti, katere informacije so bile oziroma bi lahko bile pogodbeni stranki v trenutku sklepanja pogodbe znane in s kakšnimi tveganji bi zato mogla oziroma morala računati.

Za nadaljnje razmišljanje o pravicah potnikov v različnih fazah epidemije vzemimo za primer paketna potovanja, pri katerih je (bil) odhod potnikov predviden z ozemlja Republike Slovenije in za katera se uporablja slovensko pravo. Pri tem ni odveč še enkrat poudariti, da je treba obstoj »neizogibnih in izrednih okoliščin« presojati od primera do primera, upoštevajoč vse relevantne posebnosti konkretne situacije.

V prvi fazi, ko je bil izbruh koronavirusa na Kitajskem, je izredne razmere zaradi epidemije v smislu Direktive o paketnih potovanjih gotovo mogoče priznati za potovanja v to državo. Čeprav se je bolezen sprva pojavila le v nekaterih regijah in bi bil cilj potovanja v drugem delu države, je bilo že decembra 2019, ko so kitajske oblasti o pojavu virusa obvestile Mednarodno zdravstveno organizacijo, znano, da se ta zelo hitro širi.⁴⁸ Zato ne bi bilo pretirano ugotoviti, da bi tudi potovanje v druge regije države za potnike pomenilo znatno tveganje za zdravje. Enako lahko ugotovimo tudi za vse nadaljnje faze širjenja epidemije, in sicer za potovanja v vse države, v katerih so bili potrjeni primeri okužbe s koronavirusom.

Čeprav so k hujšim posledicam te bolezni nagnjeni predvsem starejši in rizične skupine (bolniki s kroničnimi boleznimi, respiratornimi težavami ipd.), ni mogoče trditi, da za preostale potnike okužba s koronavirusom ne bi pomenila bistvene nevarnosti za zdravje. Epidemija je namreč v preambuli Direktive izrecno navedena kot primer izrednih razmer, koronavirus pa je glede nevarnosti za zdravje treba obravnavati glede na to, čeprav v fazi, ko je bilo potovanje odpovedano, epidemija na ciljni destinaciji (še) ni bila razglašena. Resnost tveganja za zdravje tako v primeru koronavirusa ni vprašljiva in je predmet presoje lahko le to, ali bi bil potnik glede na čas in kraj načrtovanega potovanja izpostavljen temu tveganju.

Trditveno in dokazno breme glede obstoja izrednih razmer, ki potnika upravičujejo do odstopa od pogodbe brez odstopnine, nosi potnik, pri čemer je za oceno tveganja za zdravje odločilen trenutek odstopa od pogodbe (*ex ante* presoja).⁴⁹ Upravičenost do odstopa zaradi izrednih razmer je tako odvisna od informacij, ki so bile potniku na voljo v trenutku odstopa, čeprav bi se morebiti pozneje izkazalo, da je bil preplah zaman. Potnik se pri tem ne more sklicevati na

⁴⁸ Glej: <<https://www.theverge.com/2020/1/23/21078457/coronavirus-outbreak-china-wuhan-quarantine-who-sars-cdc-symptoms-risk>> (25. 11. 2020).

⁴⁹ Tonner, str. 2784; Wukoschitz, Article 3 v: Torres in dr., str. 197.

okolščine, ki so mu bile znane ali bi mu morale biti znane ob sklepanju pogodbe.⁵⁰ Šteje se, da se je v tem primeru v skladu z načelom *volenti non fit iniuria* odpovedal možnosti sklicevanja na te okoliščine. V tem primeru tako odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer ni mogoč in mu ostane na voljo le odstop od pogodbe v zameno za plačilo odstopnine, kot je bila dogovorjena s pogodbo (prvi in drugi odstavek 57.f člena ZVPot). Tisti, ki je od druge polovice januarja 2020 naprej sklepal pogodbe o paketnem potovanju na Kitajsko ali v katero od držav v njeni neposredni bližini, se tako najbrž ne bo mogel sklicevati na to, da za epidemijo ni vedel. Enako bi lahko ugotovili za vse tiste, ki so pogodbe o paketnih potovanjih po Evropi ali svetu sklepali od začetka marca naprej, ko je bilo oziroma bi moralo biti povprečnemu potrošniku znano, da se virus zelo hitro širi in da epidemija dobiva svetovne razsežnosti. Pri tem je seveda odločilen tudi termin predvidenega potovanja, saj ob izbruhu koronavirusa povprečnemu potrošniku ni bilo znano, kako dolgo bo pandemija trajala. Prav zato zgornje omejitve ne smemo razlagati preveč strogo in bi možnost sklicevanja na izredne okoliščine v teh primerih kazalo izključiti kvečjemu za potovanja, načrtovana za mesec ali dva vnaprej.

V skladu z doktrino *ex ante* presoje velja tudi obratno – če še ni znano, kakšne bodo razmere v kraju potovanja v času, ko je načrtovano potovanje, odpoved zaradi izrednih razmer ni dopustna, vse dokler ni mogoče z zadostno stopnjo verjetnosti napovedati, kakšne bodo takrat tam razmere in tveganje za zdravje.⁵¹ Zato denimo v tem trenutku še ni mogoče odstopiti od pogodbe zaradi izrednih razmer za paketna potovanja, načrtovana za drugo polovico leta 2021, saj še ni znano, kakšne bodo razmere za potovanje takrat. Potrošnik sicer lahko že zdaj odstopi od pogodbe, vendar ne zaradi izrednih razmer, zato mu lahko organizator potovanja zaračuna odstopnino. Tudi če bi se pozneje izkazalo, da bi bile v času potovanja izredne razmere, potrošnik, ki se je odločil za »prenagljen« odstop od pogodbe, odstopnine ne more zahtevati nazaj.⁵²

Postavlja se vprašanje, ali bi se lahko potnik na izredne razmere skliceval tudi v primeru, ko je bila pot predvidena v drugo državo, v katero se koronavirus po takrat dostopnih podatkih še ni razširil. Čeprav Direktiva omogoča odstop od pogodbe brez odstopnine le, če se v kraju potovanja ali v neposredni bližini pojavijo neizogibne in izredne okoliščine, ki bistveno vplivajo na izvedbo turističnega paketa, ali neizogibne in izredne okoliščine, ki bistveno vplivajo na prevoz potrošnika v kraj potovanja, ter preambula Direktive nadalje pojasnjuje, da gre za izredne razmere, če pomenijo znatno (bistveno) tveganje za zdravje ljudi, kot je izbruh resne

⁵⁰ Prav tam, str. 2783. Merilo je obveščenost povprečnega potrošnika, kar pomeni, da se predpostavlja seznanjenost potrošnika z javno dostopnimi informacijami iz medijev. Merilo povprečno informiranega, pazljivega in razumnega potrošnika je razvilo Sodišče EU (glej na primer sodbi SEU v zadevah C-315/92, *Clinique*, z dne 2. 2. 1994, in C-210/96, *Gut Springenbeide*, z dne 16. 7. 1998).

⁵¹ Staudinger, Achilles-Pujol, r. št. 24.

⁵² Prav tam.

bolezni v kraju potovanja; določbe ne gre razlagati tako ozko, da bi morala biti epidemija prisotna v kraju potovanja, temveč je dovolj, da obstaja resna nevarnost, da se tja tudi razširi.⁵³

Nadalje teorija v zvezi s tveganjem okužbe na oddaljenih območjih pojasnjuje, da za odstop zaradi izrednih okoliščin ne zadošča zgolj subjektiven strah pred okužbo, temveč mora potnik izkazati, da je obstajala objektivna nevarnost razširitve bolezni na kraj potovanja.⁵⁴ Nemško zvezno vrhovno sodišče se je v zadevi *Hurikan George*,⁵⁵ ki je leta 1998 pustošil po Karibih in Mehikem zalivu, zelo določno opredelilo do vprašanja, kolikšna stopnja verjetnosti nastanka izrednih razmer zadošča za potnikov odstop od pogodbe o paketnem potovanju: merilo je znatna verjetnost, ki zahteva vsaj 25-odstotno možnost nastanka izrednih razmer. Verjetnost okužbe s koronavirusom je po drugi strani najbrž precej težje natančno določiti, kljub temu pa je tveganje za zdravje precejšnje, zato bi tudi v tem primeru za odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer zadoščalo, da obstaja realna nevarnost okužbe. Nemška sodna praksa je v primerih odpovedi paketnih potovanj zaradi tveganja okužbe s SARS 1 že zavzela stališče, da je obstoj izrednih razmer mogoče priznati, kadar na ciljni destinaciji potovanja obstaja znatno povečano tveganje okužbe kot v kraju, kjer živi potnik.⁵⁶

Čeprav to iz Direktive o paketnih potovanjih ne izhaja izrecno, menim, da bi bilo pravico do odstopa od pogodbe zaradi izrednih okoliščin mogoče priznati tudi tedaj, ko bi pot do končne destinacije vključevala tranzit prek mednarodnega letališča ali večje železniške postaje, kjer se dnevno giblje na tisoče ljudi z različnih koncev sveta in je zato povečana možnost okužbe. Iz zgornje opredelitve je razvidno, da se upoštevajo tudi izredne razmere, ki bistveno vplivajo na prevoz potrošnika v kraj potovanja, kar bi bilo mogoče razumeti, da mora biti varnost za zdravje zagotovljena tudi med prevozom na končno destinacijo. Eden od indecev za obstoj povečanega tveganja za zdravje na poti bi bili denimo higieniški in drugi preventivni ali varnostni ukrepi za preprečitev širjenja okužbe s koronavirusom na letališčih, postajah, prevoznih sredstvih ipd. Na drugi strani pa odsotnost javnopravnih opozoril ne pomeni nujno, da nevarnosti ni.⁵⁷

V tretji fazi, ko je bil v Sloveniji potrjen prvi primer okužbe s koronavirusom (4. 3. 2020), ukrepi v zvezi z omejitvijo gibanja pa še niso veljali, bi tudi za potovanja v druge dele Evrope glede na hitro širjenje virusa lahko sklepali, da je obstajala resna nevarnost za zdravje potnikov. Enako lahko ugotovimo za potovanja v druge dele sveta, čeprav se epidemija tam morda ni pojavila in niso bili v neposredni bližini okuženih območij, saj bi že odhod na pot prek

⁵³ Tonner, str. 2785.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Sodba BGH z dne 15. 10. 2002, objavljena v: NJW 2002, 3700.

⁵⁶ Sodba Okrajnega sodišča v Augsburgu 14 C 4608/03 z dne 9. 11. 2004 (povzeto po sodbi Okrajnega sodišča v Kölnu 133 C 213/20 z dne 14. 9. 2020, 18. točka obrazložitve).

⁵⁷ Prav tam.

slovenskih ali evropskih letališč pomenil znatno tveganje za zdravje. Pri tem velja upoštevati tudi dejstvo, da v tej fazi nošenje mask, ki lahko znatno zameji širjenje virusa, v Sloveniji še ni bilo obvezno, zato je bilo tveganje za okužbo večje.

Verjetno je odveč dodati, da to še toliko bolj velja za četrto fazo, ko je 11. 3. 2020 Svetovna zdravstvena organizacija razglasila pandemijo koronavirusne bolezni covid-19. Takrat so bili sprejeti tudi številni javnopravni ukrepi omejitve gibanja, zato bi izvršitev take pogodbe tudi nasprotovala prisilnim predpisom.

Pogoji odstopa od pogodbe zaradi izrednih razmer v peti fazi, tj. po razglasitvi konca epidemije v Sloveniji in postopni ukinitvi javnopravnih omejitev gibanja, so odvisni predvsem od razmer na predvideni destinaciji potovanja. Kot izhaja iz Direktive o paketnih potovanjih in ZVPot, so namreč za opredelitev izrednih razmer odločilne predvsem razmere v kraju potovanja ali njegovi neposredni bližini. S ponovnim naraščanjem števila okužb v šesti fazi se je odprlo vprašanje, kako na pravico do odstopa zaradi izrednih razmer vpliva dejstvo, da je Slovenija nekatere države uvrstila na tako imenovani rdeči seznam, v skladu s katerim je potnikom ob povratku iz teh držav odrejena večdnevna karantena. Menim, da je uvrstitev države na rdeči seznam že sama po sebi močan indic za to, da bi bilo zdravje potnikov v tej državi znatno ogroženo. Oblikovanje takih seznamov je v domeni držav, zato smo lahko bili priča položaju, ko je bila ista država ponekod uvrščena denimo na rumeni seznam, drugje pa na rdečega. Tako stanje otežuje enotno (evroavtonomno) uporabo Direktive o paketnih potovanjih. Ne glede na to bi kazalo z vidika slovenskega potrošnika domačim potnikom pravico do odstopa zaradi izrednih razmer priznati v primeru, ko je Slovenija državo potovanja uvrstila na rdeči seznam in bi bila potnikom ob povratku s potovanja odrejena karantena, seveda pod pogojem, da potniki s takim tveganjem ob sklenitvi pogodbe niso mogli računati.

3.4. Prve (tuje) sodne odločbe

Po javno dostopnih podatkih v Sloveniji še ni sodnih odločb, ki bi obravnavale ta vprašanja. A na voljo so že prve nemške sodne odločbe, kar ni presenetljivo, saj je Nemčija na tretjem mestu (za ZDA in Kitajsko) med državami, iz katerih v svetovnem merilu prihaja največ turistov.⁵⁸

3.4.1. *Odstop od pogodbe s strani potnika*

Ena prvih odločb, ki obravnava vpliv pandemije na pogodbe o paketnih potovanjih, je sodba Okrajnega sodišča⁵⁹ v Frankfurtu 32 C 2136/20 z dne 11. 8. 2020. Tožnik je zase in za

⁵⁸ Po podatkih študije iz leta 2019, dostopne na <<https://bigseventravel.com/2019/07/mastercard-countries-travel-internationally-study/>> (25. 11. 2020).

⁵⁹ Za potrebe tega prispevka je za »Amtsgericht« uporabljen slovenski izraz okrajno sodišče.

spremljevalko v maju 2019 sklenil pogodbo za paketno potovanje na italijanskem otoku Ischia, načrtovano za obdobje od 14. do 21. 4. 2020, za ceno 1.786,00 evra. Zaradi izbruha koronavirusa v Italiji je 7. 3. 2020 odstopil od pogodbe. Čeprav je turistična agencija njegovo rezervacijo preklicala, je iz tega naslova zadržala 499,50 evra, sklicujoč se na stroške odpovedi potovanja. Tožnik je pred sodiščem zahteval vračilo tega zneska skupaj z zamudnimi obrestmi, sklicujoč se na pravico do odstopa od pogodbe zaradi izrednih okoliščin brez obveznosti plačila odstopnine. Sodišče je tožniku priznalo pravico do odstopa zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin v smislu Direktive o paketnih potovanjih. Kot je pojasnilo, so za presojo utemeljenosti odstopa od pogodbe odločilne okoliščine, ki so obstajale ob odstopu od pogodbe. Svojo odločitev je utemeljilo z razmerami, ki so vladale v Italiji v začetku marca, vključno z zapiranjem šol in univerz od 4. 3. ter uveljavitvijo drugih ukrepov za preprečitev širjenja virusa. Izpostavilo je izredno stanje, ki je takrat vladalo v severni Italiji, ko je 6. 3. italijansko zdravniško združenje objavilo etične standarde za dostop do intenzivne nege, saj obravnava vseh pacientov zaradi pomanjkanja opreme in osebja ni bila mogoča. Na podlagi navedenega je odločilo, da bi navedene izredne razmere v severni Italiji znatno otežile izvedbo paketnega potovanja na Ischii oziroma letalski prevoz v Neapelj, in ugodilo tožnikovemu zahtevku za vračilo celotnega zneska cene turističnega paketa.

Podobno izhaja tudi iz sodbe Okrajnega sodišča v Kölnu 133 C 213/20 z dne 14. 9. 2020. V tem primeru je tožnica 7. 1. 2020 zase in za sopotnika rezervirala paketno potovanje na Japonsko med 3. in 22. 4. 2020 za ceno 9.798,00 evra. Zaradi priporočil nemškega zunanjega ministrstva, povezanih s hitrim širjenjem koronavirusne bolezni v Aziji, vključno z Japonsko, je 2. 3. 2020 sklicujoč se na izredne razmere odstopila od pogodbe. Sodišče je pritrdilo tožnici, da ima pravico do odstopa zaradi izrednih razmer, in odločilo, da ji mora turistična agencija vrniti znesek opravljenih predplačil, vključno z zamudnimi obrestmi. Pri tem je poudarilo, da za odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer ni potrebno, da v trenutku odstopa na destinaciji potovanja že obstajajo izredne razmere, temveč zadošča, da obstaja resna nevarnost, da se bodo tja tudi razširile.⁶⁰ Priporočilo zunanjega ministrstva je lahko zadosten indic za to, da taka nevarnost obstaja.⁶¹ Pri tem je poudarilo, da ravno v takih primerih, ko obstaja resna nevarnost za težjo bolezen, ki lahko resno ogrozi zdravje ljudi in se lahko v določenih primerih konča s smrtnim izidom, virus pa se hitro širi, zahteve za obstoj izrednih razmer ne smejo biti preveč stroge.⁶² Sodišče se je ukvarjalo tudi z vprašanjem, ali bi se tožnica v času sklenitve pogodbe mogla oziroma morala zavedati tveganja, ki ga prinaša potovanje v Azijo. Tak ugovor toženca je zavrnilo z obrazložitvijo, da kljub temu, da je bil virus v začetku januarja v Aziji že

⁶⁰ Točka 17 obrazložitve sodbe.

⁶¹ Točka 18 obrazložitve sodbe. Pri tem sodišče izpostavi, da za obstoj izrednih razmer ni potrebno, da bi zunanje ministrstvo izdalo tudi kakšna opozorila za potovanje v tujo državo.

⁶² Prav tam.

prisoten, ga je nemško zunanje ministrstvo takrat (7. 1. 2020) šele identificiralo, pandemije pa v tistem trenutku še ni bilo mogoče pričakovati.⁶³

Ena zadnjih sodnih odločb s tega področja je sodba Okrajnega sodišča v Münchnu 159 C 13380/20 z dne 27. 10. 2020, ki še ni pravomočna, saj je bila zoper njo vložena pritožba. V tem primeru sodišče tožnici ni priznalo pravice do odstopa od pogodbe o paketnem potovanju zaradi izrednih razmer, saj naj bi bil ta – tri mesece pred predvidenim začetkom potovanja – prengljen. V tem primeru je tožnica zase in za svojo družino 24. 1. 2020 sklenila pogodbo o paketnem potovanju, in sicer za križarjenje od nemškega Warnemünda do Københavna z vmesnimi postanki v Stockholmu, Talinu in Sankt Peterburgu v obdobju od 28. 6. do 5. 7. 2020 za ceno 1996 evrov. Zaradi pandemije je 1. 4. 2020 odstopila od pogodbe. S tožbo je zahtevala vračilo predplačila v višini 568 evrov (400 evrov kot predplačilo cene paketa in 168 evrov za zavarovanje). Sodišče odstopa od pogodbe zaradi izrednih razmer ni priznalo z obrazložitvijo, da v trenutku odstopa od pogodbe (1. 4. 2020) še ni bilo znano, kakšne bodo razmere za potovanje v načrtovanem obdobju, saj so bila opozorila zunanjega ministrstva in prepoved vstopa na Dansko in v Rusijo časovno omejeni ter niso obsegali obdobja, v katerem naj bi se izvedlo načrtovano križarjenje. Po mnenju sodišča v začetku aprila 2020 še ni bilo izključeno, da ne bi bilo tri mesece pozneje križarjenje z ustreznimi higienskimi ukrepi in predhodnim testiranjem potnikov mogoče. V trenutku odstopa od pogodbe po mnenju sodišča tako ni obstajala zadostna verjetnost, da bo izvedba potovanja v načrtovanem obdobju zaradi koronavirusa znatno otežena. Tožnica je bila v tistem trenutku najbrž prepričana, da pod nobenimi pogoji ne želi iti na pot, zgolj strah pred okužbo pa za brezplačno odpoved potovanja ne zadošča, kot je v tem primeru zaključilo prvostopenjsko sodišče.

Menim, da je tako stališče preveč strogo, še posebej zato, ker bi se predvideno potovanje odvijalo na križarki, ki so se v pandemiji koronavirusne bolezni izkazale za posebej problematične z vidika možnosti okužbe. Čeprav se javnopravne omejitve in opozorila v začetku aprila niso raztezali na obdobje konec maja in začetek junija, ne vidim ovir za to, da bi na podlagi izkušenj z množičnimi izbruhi virusa na križarkah v januarju, februarju in marcu lahko zaključili, da je tudi za predvideno obdobje obstajala resna nevarnost za okužbo. V danih razmerah je bilo tako po mojem mnenju že v aprilu znano dovolj resno tveganje za zdravje, pri čemer učinkovitih sredstev za boj proti pandemiji še ni bilo pričakovati v tako kratkem času, zato bi tožnici kazalo dopustiti odstop od pogodbe zaradi izrednih razmer.

To ne nazadnje potrjuje tudi sodba Okrajnega sodišča v Stuttgartu 3 C 2559/20 z dne 13. 10. 2020. V tem primeru je sodišče štelo, da je tožnikov odstop od pogodbe o paketnem potovanju z dne 20. 4. 2020 za križarjenje do Nordkapa, načrtovano za obdobje od 18. do 30. 6. 2020, zaradi izrednih razmer utemeljen. Čeprav se takrat prepoved potovanja in ostali

⁶³ Točka 24 obrazložitve sodbe.

ukrepi še niso raztezali na junij, je bilo jasno, da učinkovita zaščita pred virusom (cepivo ali zdravilo) tudi takrat še ne bo obstajala, zaradi preteklih izkušenj z izbruhom bolezni na križarkah pa je taka oblika potovanja za tožnika pomenila realno nevarnost za težko bolezen, ki lahko znatno ogrozi zdravje in se lahko konča tudi s smrtnim izidom.⁶⁴

3.4.2. Odstop od pogodbe s strani organizatorja potovanja

Kot omenjeno, je zaradi neizogibnih in izrednih okoliščin tudi organizator potovanja upravičen odstopiti od pogodbe brez obveznosti plačila odškodnine. V zadevi 47 C 59/20 z dne 15. 7. 2020 je Okrajno sodišče v Rostocku presojalo dopustnost toženčeve odpovedi vseh križarjenj v Aziji od sredine februarja 2020. V konkretnem primeru je namreč tožnica od tožnika – turistične agencije – zahtevala plačilo odškodnine zaradi izgubljenega dopusta kot posledice odpovedi načrtovanega potovanja. Sodišče je njen zahtevek zavrnilo, sklicujoč se na izredne razmere, povezane s številnimi okužbami na križarkah v tistem obdobju, ki so se začele prav v Aziji. Z izvedbo potovanja bi tako organizator tvegala izbruh bolezni na krovu, karanteno in posledično zavrnitev izkrcanja potnikov in posadke. Na podlagi tega je sodišče odločilo, da so bile na ciljni destinaciji podane neizogibne in izredne okoliščine, ki so organizatorja potovanja upravičevale do odstopa od pogodbe brez obveznosti plačila odškodnine.

V sodbi C 2620/20 z dne 15. 10. 2020 je Okrajno sodišče v Frankfurtu presojalo posledice odpovedi potovanja s strani turistične agencije. V tem primeru je turistična agencija zaradi omejitve vstopa v državo dne 17. 3. 2020 odpovedala tožnikovo potovanje v Španijo in mu 7. 4. 2020 izdala vrednotnico v višini opravljenih plačil (2.381,35 evra), čeprav je ta zahteval vračilo denarja. Sodišče je v obrazložitvi zapisalo, da vrnitev vseh opravljenih izplačil najpозnejše v roku 14 dni od odstopa od pogodbe velja tudi takrat, kadar organizator potovanja odstopi od pogodbe. Vrednotnica ne pomeni veljavne alternative vračilu denarja, saj z njo potnik – drugače kot pri denarju – ostane vezan na določenega pogodbenega partnerja. Če torej potnik v to možnost ne privoli, organizatorjeva izbira takega načina izplačila ne sme iti na njegovo škodo. Zato je sodišče odločilo, da je potnik upravičen do vračila denarja, vključno z zamudnimi obrestmi, ki začnejo teči s pretekom 14-dnevnega roka od odstopa od pogodbe.

4. Sklep

Pravna ureditev pogodb o paketnih potovanjih, ki izhaja iz Direktive EU 2015/2302 o paketnih potovanjih in povezanih potovalnih aranžmajih, potniku in organizatorju potovanja v primeru neizogibnih in izrednih okoliščin daje pravico do odstopa od pogodbe z enostransko izjavo volje. V prispevku so predstavljene smernice za razlago neizogibnih in izrednih okoliščin, ki so se v sodni praksi razvile zlasti na primerih naravnih nesreč, nestabilnih političnih

⁶⁴ Točke 17–19 obrazložitve sodbe.

razmer in tudi izbruha bolezni SARS med letoma 2002 in 2004. Upravičenost do odstopa od pogodbe zaradi izrednih razmer je treba presojati glede na vsakokratne okoliščine konkretnega primera, pri tem pa kaže upoštevati zlasti: (1) čas in kraj predvidenega potovanja; (2) javnopravne ukrepe za zamejitev širjenja virusa; (3) stanje v trenutku odstopa od pogodbe in (4) informacije, ki so bile pogodbenima strankama znane ob sklepanju pogodbe. Izziv za teorijo in prakso je na področju paketnih potovanj prinesla tudi pandemija koronavirusne bolezni, pri čemer so predstavljene smernice sodiščem lahko v pomoč tudi pri reševanju prihodnjih sporov na tem področju.

Literatura

- BECH SERRAT, Josep Maria. Consumer travel law. V: Twigg-Flesner, C. (ur.), *Research Handbook on EU Consumer and Contract Law*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016, str. 360–387.
- BERGMANN, Stefanie, BLANKENBURG, Daniel. Unvermeidbare außergewöhnliche Umstände im Pauschalreise- und Luftverkehrsrecht. *NJW*, 2019, str. 3678–3683.
- DANNEMANN, Gerhard, BUSCH, Christoph, SCHULTE-NÖLKE, Hans. Digital Platforms and COVID-19. V: Hondius, E., in dr. (ur.), *Coronavirus and the Law in Europe*, Intersentia online, 2020.
- FÜHRICH, Ernst. Die neue Pauschalreiserichtlinie. *NJW*, 2016, str. 1204–1209.
- GIORDANO, Paolo. *V času epidemije*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 2020.
- JAUERING, Othmar, in dr. (ur.). *Bürgerliches Gesetzbuch: BGB*. 17. izdaja. München: C. H. Beck, 2018.
- KELLERBAUER, Manuel, in dr. (ur.). *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights, A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- LUTMAN, Karmen. Ko poti ne vodijo več v Rim: turizem v času koronavirusa in pravice potrošnikov. *Pravnik*, 2020, letn. 75, št. 3/4, str. 151–181.
- MOŽINA, Damjan. Naknadna nemožnost izpolnitve obveznosti in njen pomen za obligacijsko pravo. *Zbornik znanstvenih razprav*, 2008, letn. 68, str. 175–201.
- STAUDINGER, Ansgar, ACHILLES-PUJOL, Charlotte. Reiserecht. V: Schmidt, H. (ur.), *COVID-19: Rechtsfragen zur Corona-Krise*. München, Frankfurt am Main: Verlag C. H. Beck, 2020.
- TONNER, Klaus. Auswirkungen von Krieg, Epidemie und Naturkatastrophe auf den Reisevertrag. *NJW*, 2003, str. 2783–2787.
- TORRES, Carlos, in dr. (ur.). *Collective Commentary about the New Package Travel Directive*. Estoril: ESHTTE, 2020.
- WELLER, Marc-Philippe, LIEBERKNECHT, Marcus, HABRICH, Victor. Virulente Leistungsstörungen – Auswirkungen der Corona-Krise auf die Vertragsdurchführung. *NJW*, 2020, str. 1017–1022.